

του Φώτη Κόντογλου,

Καμιά φορά, εκεί πού περπατώ μέσα στην Αθήνα, πού είναι γεμάτη αυτοκίνητα, βιτρίνες, χτίρια με πολλά πατώματα, κοντά σε κάτι παλιά σπιτάκια, πού κάθονται δίπλα στους ουρανοξύστες φοβισμένα, ταπεινά και ντροπιασμένα, σαν τον φτωχό συγγενή δίπλα στον πλούσιο ξάδερφό του, και πού τη νύχτα γεμίζει από τις χρωματιστές ρεκλάμες, συλλογίζομαι τί ρημοχώρι ήτανε άλλη φορά αυτή ή μεγάλη πολιτεία πού σε ξεκουφάει με τη βουή της.

Μερμήγκια οι άνθρωποι ανεβοκατεβαίνουν, και μαζεύονται στα σταυροδρόμια, απάνω στο πεζοδρόμιο, για να περάσουνε αντίκρυ, σαν και κείνα τα κοπάδια τα γίδια ή τα πρόβατα, πού τα λαλεί ο παραγιός για να τ' αρμέξει ο τσομπάνης και ζουλιούνται το 'να κολλημένο στ' άλλο.

Σπρώχνουμε κ' εγώ μαζί με τούς άλλους, κ' εκεί πού κάθομαι και περιμένω πότε θα δώσει το σύνθημα ο αστυφύλακας για να ξεμπαρκάρουμε στην αντικρινή στεριά, σκέφτομαι ποιο έμορφο πράγμα είναι ο λεγόμενος πολιτισμός και, την ίδια ώρα, με τη φαντασία μου, φέρνω στον νου μου την ερημιά πού βασίλευε μια φορά κ' ένα καιρό εδώ πού πατούμε.

Η Αθήνα στάθηκε μια από τις πιο παλιές κι από τις πιο δοξασμένες πολιτείες της οικουμένης, μα ξέπεσε πολλές φορές και κατάντησε ένα λασποχώρι, γεμάτο χαλάσματα.

Στα χρόνια πού σπούδαζε σ' αυτή την πολιτεία ο Μέγας Βασίλειος, ή Αθήνα ήτανε ακόμα μια πολιτεία ξακουσμένη, κ' είχε κάποια σκολειά τής ρητορικής και της φιλοσοφίας. Τ' αρχαία χτίρια της στεκότανε ακόμα άγγιχτα, κ' οι Αθηναίοι τα δείχνανε στους ξένους με περηφάνια.

Λίγα χρόνια υστερότερα, στα 395 μ. Χ., ξεχυθήκανε σαν δρολάπι, από τα βορινά μέρη, μια γερμανική φυλή πού λεγότανε Βησιγότθοι, άγρια κι αρπαχτική. Από' όπου περνούσανε, χορτάρι δεν φύτρωνε. Φτάνοντας στην Ελλάδα, τσαλαπατήσανε όλες τις καλές πολιτείες, παρεχτος από την Αθήνα, πού γλύτωσε σαν από θαύμα. Γι' αυτό είπανε πώς την έσωσε ή θεά Αθηνά πού την προστάτευε, κι δ συγγραφέας Ζώσιμος γράφει πώς ο αρχηγός των Βησιγόθων Αλάριχος είδε μπροστά του την Αθήνα αρματωμένη, να φέρνει γύρο το κάστρο, και φοβήθηκε κ' έφυγε.

Ως τα χρόνια του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, ή Αθήνα δεν είχε ξεπέσει τόσο πολύ. Μα στα χρόνια πού βασίλευσε αυτός ο βασιλιάς στην Κωνσταντινούπολη, δηλαδή από τα 527 μ.χ κ' ύστερα, ή πολιτεία τούτη, πού είχε απομείνει το τελευταίο καταφύγιο της ειδωλολατρίας και της νεοπλατωνικής φιλοσοφίας, ρήμαξε.

Με διαταγή του Ιουστινιανού κλείστηκε η Ακαδημία, κ' έτσι νεκρώθηκε η ζωή της, ως πού κατάντησε ένα χωριό, ελεεινό και τρισάθλιο. Μάλιστα κάποιοι ιστορικοί είπανε πώς από εκείνον τον καιρό η Αθήνα κατάντησε ένας ερημότοπος επί τετρακόσα χρόνια, και πώς μονάχα η κουκουβάγια, το ιερό πουλί της, λαλούσε τις νύχτες επάνω στις σωριασμένες πέτρες.

Η αλήθεια είναι πώς δεν ρήμαξε ολότελα, τη σκέπασε όμως η λησμονιά. Τα περισσότερα από τ' αρχαία χτίρια στεκότανε ακόμα σε καλή κατάσταση, γιατί οι Αθηναίοι χριστιανοί δεν δείξανε μεγάλο φανατισμό, ώστε να τα καταστρέψουνε, όπως κάνανε οι φανατικοί χριστιανοί της Ρώμης. Μοναχά, πολλούς αρχαίους ναούς τούς κάνανε εκκλησιές, όπως τον Παρθενώνα, πού θαμποφάνονται ακόμα οι τοιχογραφίες επάνω στα μάρμαρα, από το μέσα μέρος του χτιρίου.

Τα αγάλματα όμως τα σπάσανε, γιατί γι' αυτούς ήτανε είδωλα. Κάμποσα από' αυτά πήρανε κ'- οι βασιλιάδες, για να στολίσουνε την Κωνσταντινούπολη, κι αρχή είχε κάνει ο Μέγας Κωνσταντίνος. Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος δ Β' κουβάλησε στην Πόλη ένα από τα αγάλματα της Αθηνάς, κανωμένο από τον Φειδία, και μαζί μ' αυτό σήκωσε τούς ελέφαντες πού στολιζανε τον ναό του Άρεως, και τούς έστησε στην Χρυσή Πόρτα της Πόλης. Στα χρόνια του βά-λανε και στον Ιππόδρομο τα στριμμένα φίδια, πού βρίσκονται ακόμα. Εκατό χρόνια υστερότερα, ένας διοικητής πήρε από την Αθήνα τις φημισμένες ζωγραφιές του Πολύγνωτου, πού βρισκόντανε ως τότε στην Ποικίλη Στοά. Ο Ιουστινιανός έστειλε και πήρε πολλά μάρμαρα για να χτίσει την Αγία Σοφία, και πρόσταξε να διορθώσουνε το κάστρο τής Ακρόπολης με αρχαία λιθάρια.

Εκείνον τον καιρό ακουγόταν η Πάτρα, η Κόρινθος, η Μονεμβάσια, η Θήβα κ' η Χαλκίδα, περισσότερο από την Αθήνα. Ο στρατηγός πού διοικούσε την Ελλάδα είχε έδρα τη Θήβα.

Την Αθήνα δεν τη θυμόταν κανένας. Ανάμεσα στα χαλάσματά της κι επάνω στα μνήματα που σκεπάζανε τούς πιο φημισμένους ανθρώπους της οικουμένης, φύτρωνε το λησμονάνθι.

Καμιά φορά ξέπεφτε κατά δώ κανένας προσκυνητής, για να κάνει την προσευχή του στην εκκλησιά της Θεομήτορος, όπως κάποιοι καλόγεροι από τη Ρώμη που πηγαίνανε στα Ιεροσόλυμα, και που είναι γραμμένοι στον συναξάρι του Οσίου Λουκά της Λειβαδιάς, κατά τα 900 μ. Χ. Αυτοί καταλύσανε στον σπίτι της μητέρας του Αγίου Λουκά.

Στον βίο του Αγίου Νίκωνος του Μετανοείτε είναι γραμμένο πώς, αφού πήγε στην Κρήτη και βάφτισε τούς εκεί Εβραίους, μπήκε σ' ένα καράβι και πήγε στον Δαμαλά (σημερινή Επίδαυρο), κι από κει, αφού πέρασε από τη Σαλαμίνα, που δεν είχε επάνω της ψυχή ζωντανή, ήρθε στην Αθήνα, και προσκύνησε στην εκκλησιά της Παναγίας, δηλαδή στον Παρθενώνα, διδάσκοντας τον λαό, που τον άκουγε σαν να ήτανε τα λόγια του «άσματα Σειρήνων». Κι αφού πέρασε στην Εύβοια, κ' υστέρη πήγε στην Θήβα, στην Κόρινθο στο Αργός και στο Ναύπλιο, καταστάλαξε στην Σπάρτη, κ' εκεί έκτισε το μοναστήρι του.

Κατά τα χρόνια που ήτανε δεσπότης της Αθήνας Ο Μιχαήλ Ακομινάτος, ένας Μικρασιάτης που αγαπούσε πολύ την αρχαιότητα, ή Αθήνα ήτανε ένα ρημάδι, και γι' αυτό τη θρηνεί στα γραψίματά του, και λέγει πώς ή Αθήνα ήτανε εκείνον τον καιρό, δηλαδή στα 1200 μ. Χ., «Σκυθική ερημιά». Για τον ναό της Παναγίας γράφει πώς ήτανε «τέμενος περικαλλές, εύφεγγές, ανάκτορο της φωτοδόχου Παρθένου και φωτοδότιδος χάριεν, το του λάμπαντος έξ αυτής αληθινού φωτός σκήνωμα».

Ο ραββίνος Βενιαμίν της Τουντέλας, που ταξίδεψε από την Ισπανία στην Ανατολή και

πέρασε από την Ελλάδα κατά τα 1170 μ. Χ., δεν γράφει τίποτα για τη λησμονημένη την Αθήνα. Γράφει μόνο πώς από την Κέρκυρα πήγε στην Πάτρα, στην Κόρινθο και στην Θήβα, πού λέγει πώς ήτανε μεγάλη πολιτεία. Φαίνεται πώς ή δεν πέρασε από την Αθήνα, ή δεν τής έδωσε προσοχή, γιατί στην Αθήνα δεν ζούσανε Εβραίοι τον καιρό εκείνο, ενώ στην Θήβα βρήκε δυο χιλιάδες, καθώς και στον Έγριπο, τη σημερινή Χαλκίδα, βρήκε πολλούς Εβραίους πού είχανε εργαστήρια και δούλευαν το μετάξι. Μα στην Αθήνα δεν υπήρχαν τέτοια πράγματα, κι ούτε ποτέ Εβραίος έζησε σ' αυτής την πολιτεία. Από' όλη την Τουρκία, μονάχα ή Αθήνα, αι Κυδωνίαι (τ' Αϊβαλή) κ' ή Τραπεζούντα δεν είχανε Εβραίους, γιατί είχανε παρμένο από τούς σουλτάνους αυτούς το προνόμιο.

Έτσι λησμονημένη ζούσε ή Αθήνα κρυφά από τον θεό, κι όλο πήγαινε στα πιο χειρότερα. Οι Τούρκοι την είχανε κάνει αγνώριστη, σαν να 'τανε κανένα τουρκοχώρι μέσα στα βάθη της Ανατολής. Αχόρταγοι πασάδες την τρώγανε, κ' είχε απομείνει πετσί και κόκαλο.

Ό χειρότερος Τούρκος διοικητής της στάθηκε ο τύραννος Χατζή - Αλής ο Χασεκής, πού τη βασάνισε από τα 1772 ως τα 1796, πού του κόψανε το κεφάλι, τέλος πάντων, κατά προσταγή του σουλτάνου.

Εκείνα τα βασανισμένα χρόνια τα ζωγραφίζει ζωντανά ένας Αθηναίος εκείνου του καιρού, ο Παναγής Σκουζές, στην Ιστορική φυλλάδα πού έγραψε. Λέγει λοιπόν ο Σκουζές για τον σκληρόκαρδο Χατζή - Αλήθεια τα παρακάτω:

«Και οι δυο παππούδες μου ήταν σημαντικοί, περισσότερο όμως ήταν πλούσιος ο Σκουζές. Άλλα ύστερον δυστύχησαν εξ αιτίας της τυραννίας του Χατζή Αλήθεια, οπού τυράννησε τας Αθήνας χρόνους εικοσιτέσσερους, οπού τόσον δυστύχησαν οι Αθηναίοι, χώρα και χωριά.

Κατερήμωσε την επαρχία όλη. Έφυγαν τα δύο πέμπτα των Αθηναίων, μην έχοντας πλέον να πληρώσουν τούς βαρύτατους φόρους, αφού τούς απογύμνωσε από χρήματα και κάθε διαμαντικό, μαλαγματικό, μπακιρικό, ρουχικά. Και τα κτήματά των επώλησαν εις τον ίδιο τον τύραννο και εις τούς Οθωμανούς, οπού αυτοί δεν πλήρωναν δοσίματα, μήτε είχαν τυραννίες, αγγαρείες και τα λοιπά. Όπου οι χριστιανοί υπόφεραν και έφευγαν κρυφίως φαμελικώς εις Ανατολή, εις τα νησιά Αιγαίου Πελάγου, εις Πελοπόννησο, Σαλαμίνα, Μέγαρο, Θήβα, Λεβαδιά, Χαλκίδα και λοιπά μέρη.

Ή Αθήνα, ή πόλις, είχε χίλιες πεντακόσιες οικογένειες χριστιανών, τριακόσιες πενήντα οικογένειες Οθωμανών, τα δεν χωρία όλων των Αθηνών σχεδόν ήτον έως χίλιες πεντακόσιες οικογένειες, εις αυτής την εποχή, έως οπού ο τύραννος άρχισε τη φρικτή τυραννία, από τα 1788 έως τα 1796, χρόνους οχτώ, οπού ή κυβέρνησης τον Αποκεφάλισε εις το νησίον της Κώος, πλησίον της Ρόδος, αφού κατερήμωσε την επαρχία.

Ήτον και εικοσιπέντε οικογένειες Τουρκόγυφτοι, σιδηρουργοί όλοι. Ομοίως ήτον εως τριακόσιες τριάντα οικογένειες Αιθίοπες. Έκαμναν ψάθες και σκούπες βούρλινες.

Αλλά τώρα θέλω αρχίσει την αίτια τής τυραννίας και δυστυχίας των Αθηναίων... 'Αρχή τυραννίας Χατζή Αλήθεια. Το σύστημα, αξίωμα του χασεκής. Έκατάγετο από τα μέσα μέρη τής Ανατολής. Ήρθε εις Κωνσταντινούπολη, ήμπε εις το σαράγι, νέος ων, έλαβε τα μέσα, και έγινε υπηρέτης τής Έσμά - σουλτάνας, αδελφής του σουλτάν Σελίμη, και θυγατέρας σουλτάν Χαμίτη, όπου τότε ήτον εις τον θρόνο. Προχώρησε εις το παλάτι το βασιλικό, καθώς τότε οι Τούρκοι εύκολα προχωρούσαν.» ·

Αυτής ή Έσμά - σουλτάνα τον είχε εραστή τον Αλήθεια, και την ανέβασε σε μεγάλο αξίωμα. Στο τέλος, μπόρεσε αυτός, με την υποστήριξη της, κι αγόρασε τον «μαλιτζανέ» τής Αθήνας, δηλαδή το δικαίωμα να παίρνει τούς φόρους από' όλη την Αττική, στο στάρι, στο κριθάρι, στο λάδι, στα περιβόλια, στ' αμπέλια, μπουστάνια, στα μελίτσια κλπ.

Από φορατζής όμως τής Αθήνας, έγινε διοικητής. «Ήυρε κόλακας τούς αριστοκράτες των Αθηνών, τούς έκαμε φίλους και οπαδούς, και με δύο - τρεις Οθωμανούς άρχισε να τυραννή.»

Οι κοτζαμπασήδες Αθηναίοι, πού διοικούσανε μαζί με τον Αλήθεια, ήτανε δώδεκα. Ό λαός, έχοντας μαζί του τον δεσπότη και τούς παπάδες, στείλανε χαρτί χαρτζιχάλι στην Πόλη, να φύγει ο τύραννος, και το καταφέρανε, γιατί ή Έσμά - σουλτάνα ήθελε να έχει κοντά της τον αγαπημένο της Αλήθεια. Μα ο Τούρκος πού έβαλε στο ποδάρι του ο Χατζή - Αλής ήτανε ίδιος και χειρότερός του.

Ωστόσο, ύστερα από λίγο διάστημα, ξαναγύρισε ο Χασεκής στην Αθήνα, κ' έπιασε πάλι τη δουλειά του.

Δεν πέρασε πολύς καιρός, και παρουσιάστηκε στην Αθήνα άλλη συμφορά, ένας Γιαχόλιορης, Αρβανίτης ζαμπίτης, πού είχε στην διαταγή του καμία εξηνταριά Αρβανίτες, κ' ήτανε διορισμένος να κρατά την τάξη στην Αθήνα. Αυτός λοιπόν σήκωσε κεφάλι, κι αφού μάζεψε ως οχτακόσους Αρβανίτες, τράβηξε στην Αθήνα για ν' αρπάξει και να ξεσκίσει. Ο Χασεκής έστειλε κ' έφερε κι αυτός καμία εκατοστή Αρβανίτες από το Λάλα του Μοριά κι από την Κάρυστο, κ' ετοιμάστηκε για πόλεμο.

Ο Γιαχόλιορης έφταξε στον Κάλαμο και στον Ωρωπό, κι από κει στην «Τζηβισιά», κι άπλωσε τούς Αρβανίτες του ως το Μαρούσι και το Χαλάντρι. Στο μεταξύ, οι φαμελιές των χριστιανών περάσανε στην Κούλουρη, γιατί στην Ακρόπολη ανέβηκανε οι φαμίλιες των Τούρκων, και δεν χωρούσανε.

Οι Αθηναίοι είπανε στον Χασεκή να μην περιμένει τον Γιαχόλιορη, παρά να τον χτυπήσουνε έξω από την πολιτεία, όπως κά-νανε οι αρχαίοι Αθηναίοι στον Μαραθώνα. Κ' έτσι έγινε. Χτυπήσανε τούς Αρβανίτες, πού χωθήκανε στο Χαλάντρι και πιάσανε τρεις πύργους και κάμποσα χαμόσπιτα. Οι Αρβανίτες αποδεκατιστήκαν, αλλά δεν παραδινόντανε, περιμένοντας τον αρχηγό τους από την Κηφισιά. Στο μεταξύ οι καβαλάρηδες Αθηναίοι τραβήξανε κατά το Μαρούσι και την Κηφισιά. Κ' οι Αθηναίοι πού πολιορκούσανε τούς Αρβανίτες στο Χαλάντρι βάλανε φωτιά στους πύργους και τούς κάψανε. Τούς άλλους, πού ήτανε ταμπουρωμένοι στα σπίτια, άλλους σφάξανε, άλλους σκοτώσανε, τουφεκίζοντάς τους από τα παράθυρα.

Κατόπι τραβήξαν όλοι οι Αθηναίοι κατά το Μαρούσι και την Κηφισιά, και βάλανε μπροστά τους Αρβανίτες. Τούς κυνήγησαν ως το ρέμα του Φασίδερη, «δύο ώρες επάνω από την Τζηβισιά, έξω από το σύνορο τής Αττικής». Σκοτώσανε και πιάσανε ζωντανούς κάμποσους Αρβανίτες.

Εμορφα είναι τούτα τα παρακάτω λόγια πού γράφει Παναγής Σκουζές:

«Τότες οι Αθηναίοι έστοχαστηκαν και πρότειναν εις τον Χατζή Άλην ότι το κίνημα όπου τον συμβούλεψαν και κτύπησαν τούς εχθρούς έξω από την πόλι, ετζι έκαμαν και οι παλαιοί Αθηναίοι ερχομένου εις Μαραθώνα του βαρβάρου διά να ύποτάξη τας Αθήνας. Του διηγήθηκαν την Ιστορία, του είπαν και εις το μετέπειτα οπού ανέκτησαν τα τείχη, καθώς και ο Ξέρξης φοβέριζε εις το μετέπειτα, ούτως φοβερίζουν και οι Αλβανοί.»

ΒΙΒΛ. Η ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ. ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ.

ΠΗΓΗ: http://apantaortodoxias.blogspot.com/2011/09/blog-post_25.html